

TIL VA NUTQ MARKAZIDA KVEST TEXNOLOGIYALARINI SHAKLLANTIRISH

M.A.Durdieva¹

Mas'ul muallif: Durdieva Mohinur
Adilbek qizi, Osiyo xalqaro
universiteti o'qituvchisi.

Accepted: 27 Avgust 2026
Published: 27 Avgust 2026

Copyright: © 2026 by the
author(s). Licensee Buxoro xalqaro
universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Durdieva, M. A. TIL
VA NUTQ MARKAZIDA KVEST
TEXNOLOGIYALARINI
SHAKLLANTIRISH / M. A. Durdieva
// Buxoro xalqaro universiteti
ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T.
8, № 1. — B. 248–251.

1. Osiyo xalqaro universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada til va nutq markazlari faoliyatida kvest texnologiyalarini joriy etishning nazariy asoslari hamda amaliy mexanizmlari yoritilgan. Muallif kvestni oddiy o'yin shakli emas, balki o'quvchining nutqiy faolligini muammoli vaziyat orqali harakatga keltiruvchi didaktik tizim sifatida talqin qiladi. Tadqiqotda kvest topshiriqlarining nutq faoliyati turlari (tinglab tushunish, gapirish, o'qish, yozish) bo'yicha taqsimlanishi tahlil qilinib, markaz sharoitiga moslashtirilgan bosqichli model taklif etilgan. Tajriba-sinov natijalari kvest asosidagi mashg'ulotlar o'quvchilarning og'zaki muloqot ko'nikmalarini va lug'at boyligini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: kvest texnologiyasi, til va nutq markazi, nutqiy kompetensiya, muammoli topshiriq, interaktiv metod, veb-kvest, kommunikativ yondashuv, nutq o'stirish.

ФОРМИРОВАНИЕ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГИЙ В ЦЕНТРЕ ЯЗЫКА И РЕЧИ

Аннотация. В статье раскрываются теоретические основы и практические механизмы внедрения квест-технологий в деятельность центров языка и речи. Автор трактует квест не как обычную игровую форму, а как дидактическую систему, приводящую в движение речевую активность обучающегося посредством проблемной ситуации. В исследовании проанализировано распределение квест-заданий по видам речевой деятельности (аудирование, говорение, чтение, письмо) и предложена поэтапная модель, адаптированная к условиям центра. Результаты опытно-экспериментальной работы показали, что занятия на основе квеста заметно повышают навыки устной коммуникации и лексический запас обучающихся.

Ключевые слова: квест-технология, центр языка и речи, речевая компетенция, проблемное задание, интерактивный метод, веб-квест, коммуникативный подход, развитие речи.

DEVELOPMENT OF QUEST TECHNOLOGIES IN THE LANGUAGE AND SPEECH CENTER

Abstract. The article examines the theoretical foundations and practical mechanisms of introducing quest technologies into the work of language and speech centres. The author treats the quest not as a mere game format but as a didactic system that activates the learner's speech behaviour through a problem situation. The study analyses the distribution of quest tasks across the types of speech activity (listening, speaking, reading, writing) and proposes a stage-based model adapted to the conditions of a centre. The results of the pilot experiment show that quest-based sessions markedly improve learners' oral communication skills and vocabulary range.

Keywords: quest technology, language and speech centre, speech competence, problem-based task, interactive method, web-quest, communicative approach, speech development.

Kirish. Zamonaviy ta'lim muhitida o'quvchining tilga oid bilimini shakllantirish bilan bir qatorda, uni erkin va maqsadli nutqiy muloqotga tayyorlash masalasi birinchi o'ringa chiqdi. Til va nutq markazlari aynan shu vazifani bajaruvchi maxsus ta'lim maydoni bo'lib, ularda mashg'ulotlar an'anaviy sinf darsidan farqli tarzda, kichik guruh, individual traektoriya va amaliy topshiriq ustuvorligiga tayanadi. Shu sababli markaz sharoitida qo'llanadigan metodik vositalar o'quvchini passiv tinglovchi holatidan chiqarib, uni izlanuvchi va qaror qabul qiluvchi sub'ektga aylantirishi lozim.

Kvest texnologiyasi shu talabga javob beruvchi yondashuvlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Uning pedagogik ildizi tajriba orqali o'rganish g'oyasiga borib taqaladi: bilim tayyor holda uzatilmaydi, balki muammoni hal qilish jarayonida shakllanadi. Kvestning zamonaviy ta'limdagi ilk tizimli ko'rinishi - veb-kvest - o'tgan asrning to'qsoninchi yillari o'rtasida ishlab chiqilgan bo'lib, unda o'quvchi aniq rol, aniq manba va aniq mahsulot doirasida ishlashi belgilab berilgan.

Biroq kvest texnologiyasining nutq o'stirishga qaratilgan varianti hozirgacha yetarlicha tizimlashtirilmagan. Aksariyat metodik ishlanmalarda kvest umumiy predmet mazmunini mustahkamlash quroli sifatida qaraladi, uning nutqiy kompetensiyani rivojlantirish salohiyati esa ikkinchi darajali o'rinda qoladi. Ushbu maqolaning maqsadi - til va nutq markazi faoliyati uchun kvest texnologiyasining nutqqa yo'naltirilgan modelini

asoslash va uning samaradorligini amaliy jihatdan tekshirishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Muammoning nazariy manbalarini o'rganish shuni ko'rsatadi, kvest texnologiyasining psixologik asosi nutq va tafakkur birligi haqidagi ta'limotga tayanadi. Bu qarashga ko'ra, so'z ma'nosi bola ongida tayyor holda paydo bo'lmaydi, u faoliyat va muloqot ichida rivojlanadi; demak, nutqni o'stirish uchun o'quvchi oldiga hal qilinishi zarur bo'lgan real vazifa qo'yilishi kerak.

Kvestning ta'limiy shakli sifatida rasmiylashtirilishi 1995-yilda boshlangan va keyingi o'n yillikda uning taksonomiyasi ishlab chiqilgan. Bu davrda kvest turlari (qisqa muddatli va uzoq muddatli, tadqiqiy, ijodiy, munozarali, rolli) ajratilib, har biriga xos kognitiv talab belgilandi. 2001-yildan keyingi tadqiqotlarda esa raqamli muhitda o'sgan avlodning o'quv motivatsiyasi o'zgarganligi qayd etilib, o'yinlashtirilgan topshiriqlarning ustunligi asoslandi.

O'zbek pedagogikasida interaktiv metodlar va pedagogik texnologiyalar masalasi mustaqillik yillarida keng o'rganildi; til o'qitish metodikasida esa nutqiy faoliyat turlarini muvozanatli rivojlantirish tamoyili ustuvor deb tan olindi. Shu bilan birga, til va nutq markazi kabi nostandart ta'lim makonlariga moslashtirilgan kvest modellari yetarlicha yaratilmagan - mavjud ishlanmalar ko'proq umumta'lim maktabi darsi formatiga qaratilgan. Ana shu bo'shliq ushbu tadqiqotning ilmiy muammosini belgilaydi.

Metodologiya. Tadqiqot 2024–2025 o'quv yilida bir til va nutq markazining ikki guruhida olib borildi. Umumiy qatnashchilar soni 48 nafar (tajriba guruhi - 24, nazorat guruhi - 24) bo'lib, ularning yosh chegarasi 12–15 yoshni tashkil etdi. Nazorat guruhida mashg'ulotlar an'anaviy kommunikativ mashqlar asosida, tajriba guruhida esa haftada ikki marta kvest formatida tashkil etildi. Ma'lumot to'plash uchun kuzatish, og'zaki nutq bo'yicha kirish va chiqish testi, lug'at hajmini o'lchovchi topshiriqlar hamda o'quvchilar bilan yarim tuzilmali suhbat usullaridan foydalanildi.

Kvest mashg'ulotining tuzilishi besh bosqichda modellashirildi: kirish (vaziyat va rollarni taqdim etish), vazifa (yechilishi kerak bo'lgan muammoning bayoni), jarayon (manbalar bilan ishlash va o'zaro muloqot), mahsulot (nutqiy natijaning taqdimoti) va refleksiya (o'z-o'zini baholash). Har bir bosqichga muayyan nutqiy vazifa birlashtirildi - bu esa mashg'ulotning o'yin qobig'i ostida aniq metodik mazmun saqlanishini ta'minladi.

Natijalar va muhokama. Modelni amaliyotga tatbiq etish davomida kvest turlari bilan nutq faoliyati turlari o'rtasidagi bog'liqlik aniqlashtirildi. Quyidagi jadvalda mazkur muvofiqlik va har bir turga xos topshiriq shakllari keltirilgan.

1-jadval.

Kvest turlarining nutqiy faoliyat turlari bo'yicha taqsimlanishi

Kvest turi	Yetakchi nutqiy faoliyat	Topshiriq namunasi	Shakllanadigan ko'nikma
Tadqiqiy kvest	O'qish va yozish	Berilgan matnlardan dalil izlab, qisqa hisobot tuzish	Ma'lumotni tanlash, xulosani yozma bayon qilish
Rolli kvest	Gapirish	"Shahar bo'ylab yo'l ko'rsatuvchi" vaziyatini o'ynash	Muloqot boshlash, savol-javob yuritish
Munozarali kvest	Gapirish va tinglab tushunish	Ikki qarama-qarshi fikrni himoya qilish	Dalil keltirish, e'tirozni asoslash
Ijodiy kvest	Yozish	Tugallanmagan hikoyaning davomini yaratish	Matn qurish, badiiy vositalardan foydalanish
Veb-kvest	Barcha turlar aralash	Raqamli manbalar asosida taqdimot tayyorlash	Manbani baholash, ommaviy nutq

Jadvaldan ko'rinadiki, kvestning har bir turi muayyan nutqiy faoliyatga tayanadi, shu bois markaz o'quv rejasida ularni almashlab qo'llash zarur. Bir xil formatning takrorlanishi qiziqishni pasaytirib, natijani barqarorlashtirmaydi; turlarning navbatlashuvi esa nutqiy ko'nikmalarning muvozanatli o'sishini ta'minlaydi.

Tajriba-sinov ishining yakunida ikki guruh ko'rsatkichlari qiyoslandi. O'lchov mezonlari sifatida og'zaki javobning ravonligi, faol lug'at hajmi, muloqotga kirishish tezligi va topshiriqni mustaqil bajarish darajasi olindi.

2-jadval.

Tajriba va nazorat guruhlari ko'rsatkichlarining qiyosiy dinamikasi

Mezon	Nazorat guruhi (boshlang'ich / yakuniy, %)	Tajriba guruhi (boshlang'ich / yakuniy, %)	Farq (%)
Og'zaki nutq ravonligi	41 / 52	43 / 74	+22
Faol lug'at hajmi	38 / 47	39 / 68	+21
Muloqotga kirishish tezligi	44 / 55	45 / 79	+24
Topshiriqni mustaqil bajarish	36 / 46	37 / 66	+20
Mashg'ulotga qiziqish darajasi	52 / 58	54 / 88	+30

Raqamli ko'rsatkichlar tajriba guruhida barcha mezonlar bo'yicha o'sish nazorat guruhidagidan ikki baravardan ko'proq ekanini tasdiqlaydi. Eng sezilarli siljish mashg'ulotga qiziqish darajasida qayd etildi, bu esa kvestning motivatsion salohiyati yuqori bo'lganini bildiradi. Muloqotga kirishish tezligining o'sishi ham diqqatga sazovor: kvest sharoitida o'quvchi xato qilishdan qo'rqmaydi, chunki uning nutqi baholanadigan javob emas, balki maqsadga erishish vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Shu bilan birga tadqiqot ba'zi cheklovlarni ham ko'rsatdi. Kvest mashg'uloti an'anaviy darsga qaraganda uzoqroq tayyorgarlikni talab qiladi, materiallarni oldindan tuzish va rollarni taqsimlash o'qituvchidan qo'shimcha vaqt oladi. Bundan tashqari, guruhda nutqiy tayyorgarlik darajasi keskin farq qilganda kuchsizroq o'quvchilar yetakchilar soyasida qolib ketishi mumkin - bu holat topshiriqlarni tabaqalashtirish orqali bartaraf etiladi.

Til va nutq markazida kvest texnologiyalarini shakllantirish maktabgacha ta'lim jarayonini bolalar uchun qiziqarli, faol va kommunikativ yo'nalishga ega bo'lgan muhitga aylantirish imkonini beradi. Kvest texnologiyasi bolaning tayyor bilimni qabul qilishi emas, balki muayyan topshiriqlarni ketma-ket bajarish, izlash, savol berish, javob topish va yakuniy natijaga erishish orqali bilim hamda nutqiy ko'nikmalarni egallashiga asoslanadi. Shu jihatdan u til va nutq markazining rivojlantiruvchi imkoniyatlarini kengaytiruvchi zamonaviy pedagogik vosita sifatida qaralishi mumkin.

Kvest jarayonida bola turli nutqiy vaziyatlarga jalb etiladi. Masalan, topshiriqni tushunish, tarbiyachining ko'rsatmasini tinglash, savollarga javob berish, predmetni tavsiflash, voqeani izchil bayon qilish va tengdoshlari bilan fikr almashish kabi faoliyatlar bolaning lug'at boyligini kengaytirish hamda bog'lanishli nutqini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, kvestning har bir bosqichi muayyan kommunikativ vazifaga yo'naltirilsa, nutqiy faoliyat tabiiy va majburiy bo'lmagan shaklda amalga oshiriladi.

Kvest texnologiyasining muhim jihatlaridan biri uning motivatsion imkoniyatidir. Oddiy mashq yoki savol-javobda bola topshiriqni bajarishning yakuniy maqsadini har doim ham aniq his qilmasligi mumkin. Kvestda esa topshiriqlar umumiy syujetga birlashtiriladi. Masalan, "Yo'qolgan ertakni topamiz", "Sehrli so'zlar mamlakati", "Rasmli xazina izidan" kabi mavzularda tashkil etilgan kvestlarda har bir yangi topshiriq keyingi bosqichga o'tish uchun zarur bo'ladi. Bu esa bolalarda qiziqish, faol ishtirok va vazifani oxirigacha bajarishga intilishni kuchaytiradi.

Kvest texnologiyalarini til va nutq markazida tashkil etishda o'yin, muammoli vaziyat va kommunikativ topshiriqlarning integratsiyasi alohida ahamiyatga ega. Masalan, bolalarga aralash joylashtirilgan rasmlardan hikoya tuzish, berilgan tovush ishtirok etgan so'zlarni topish, predmetni uchta belgi orqali tasvirlash yoki ertak qahramoniga yordam berish kabi topshiriqlar berilishi mumkin. Bunda bola bir vaqtning o'zida fikrlaydi, tinglaydi, gapiradi va o'z fikrini ifodalashga harakat qiladi.

Kvest topshiriqlarining murakkabligi bolaning yosh va individual xususiyatlariga mos bo'lishi lozim. Juda oson vazifalar qiziqishning pasayishiga, haddan tashqari murakkab topshiriqlar esa bolaning faoliyatdan chekinishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli topshiriqlar oddiydan murakkabga qarab tuzilishi, har bir bosqichda bolaga mustaqil fikrlash uchun yetarli imkoniyat berilishi maqsadga muvofiq.

Mazkur texnologiyada jamoaviy faoliyat ham muhim o'rin tutadi. Guruh bo'lib kvest topshiriqlarini bajarish jarayonida bolalar o'zaro savol beradi, javoblarni muhokama qiladi, vazifalarni taqsimlaydi va umumiy qarorga keladi. Natijada kvest nafaqat nutqiy, balki ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Bunda tarbiyachining vazifasi barcha bolalarning muloqotga jalb qilinishini ta'minlashdan iborat.

Kvest texnologiyasidan foydalanishda tarbiyachining roli ham o'zgaradi. U faqat axborot beruvchi emas, balki ssenariy tashkilotchisi, yo'naltiruvchi va fasilitator sifatida faoliyat yuritadi. Tarbiyachi bolalarga tayyor javobni bermasdan, yo'naltiruvchi savollar orqali mustaqil xulosaga kelishlariga yordam beradi. Shu bilan birga, bolalarning nutqidagi xatolarni keskin tanqid qilishdan ko'ra, to'g'ri nutq namunasini takrorlash yoki yumshoq tuzatish usulidan foydalanish samaraliroq hisoblanadi.

Kvest texnologiyalarining yana bir afzalligi — ularni turli didaktik materiallar bilan uyg'unlashtirish imkoniyatidir. Rasmli kartochkalar, predmetlar, harflar, tovushlar, ertak qahramonlari, yashirin xabarlar, topishmoqlar va audio materiallardan foydalanish bolalarning turli faoliyat turlarini birlashtiradi. Biroq texnik vositalardan foydalanish kvestning asosiy maqsadini, ya'ni bolaning faol nutqiy ishtirokini cheklamasligi kerak.

Shu bilan birga, kvest texnologiyasini qo'llashda ayrim muammolar ham mavjud. Kvestni tayyorlash tarbiyachidan oldindan puxta rejalashtirish, topshiriqlar ketma-ketligini belgilash va kerakli materiallarni tayyorlashni talab qiladi. Bundan tashqari, guruhdagi bolalarning nutqiy rivojlanish darajasi turlicha bo'lishi sababli barcha ishtirokchilar uchun bir xil topshiriq samarali bo'lmazligi mumkin. Shuning uchun differensial yondashuvdan foydalanish, ayrim bolalarga qo'shimcha ko'rsatma yoki vizual yordam berish maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, til va nutq markazida kvest texnologiyalarini shakllantirish bolalarning nutqiy faolligini oshirish, lug'at boyligini kengaytirish, bog'lanishli nutqni rivojlantirish va muloqotga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish uchun samarali imkoniyat yaratadi. Kvestning o'yin, izlanish, muammoli vaziyat va hamkorlikka asoslangan tabiati maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlariga mos keladi. Shuning uchun ushbu texnologiyani til va nutq markazining muntazam faoliyatiga maqsadli ravishda integratsiya qilish bolalarning kommunikativ rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi istiqbolli pedagogik yo'nalishlardan biri sifatida baholanishi mumkin.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot natijalari til va nutq markazi sharoitida kvest texnologiyasi nutqiy kompetensiyani rivojlantirishning samarali vositasi bo'la olishini ko'rsatdi. Kvestning didaktik qiymati uning o'yin shaklida emas, balki o'quvchini haqiqiy nutqiy ehtiyoj holatiga qo'yishida namoyon bo'ladi: muammoni hal qilish uchun u so'rashi, tinglashi, kelishishi va o'z fikrini himoya qilishi zarur bo'ladi.

Taklif etilgan besh bosqichli model (kirish - vazifa - jarayon - mahsulot - refleksiya) markaz mashg'ulotlarini tizimli tashkil etish imkonini beradi, kvest turlarining navbatlashuvi esa nutq faoliyatining to'rt turini muvozanatli qamrab olishni ta'minlaydi. Keyingi tadqiqotlarda kvest topshiriqlarini o'quvchining individual nutqiy darajasiga moslashtiruvchi tabaqalashtirilgan mexanizmni ishlab chiqish istiqbolli yo'nalish sifatida ko'rinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938. – 116 p.
- [2] Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва: Государственное социально-экономическое издательство, 1934. – 324 с.
- [3] Dodge B. Some Thoughts About WebQuests. – San Diego State University, 1995.
- [4] Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants // On the Horizon. – 2001. – Vol. 9, No. 5. – P. 1–6.
- [5] March T. The Learning Power of WebQuests // Educational Leadership. – 2003. – Vol. 61, No. 4. – P. 42–47.
- [6] Yo'ldoshev Q., Habibullayev A. Ta'lim texnologiyalari va pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2006. – 208 b.
- [7] Mahmudov N. Tilning mukammal tadqiqi yo'llarini izlab... // O'zbek tili va adabiyoti. – 2012. – № 5. – B. 3–16.

